

ASPECTE DEFINITORII PRIVIND REPARAREA DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL ȘI PROTECȚIA ACESTUIA

Bianca-Patricia MUREȘAN

Cercetătoare științifică, Universitatea Tampere, Finlanda

e-mail: beatrice.muresan.2010@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-7138-4537>

Potrivit opiniei doctrinare, „responsabilitatea însoțește libertatea”. Suntem de acord cu afirmația prezentată, deoarece responsabilitatea reprezintă întotdeauna un angajament al individului în procesul de integrare socială. Libertatea umană poate fi exprimată prin: autonomia în raport cu mediul înconjurător, relația cu societatea și cu propriile convingeri și valori. Prin asumarea responsabilității, individul nu mai este într-o poziție de supunere automată și neîntemeiată față de normele legale impuse în societate, ci are capacitatea de a analiza conștient normele și valorile acesteia. Acest lucru garantează respectarea principiului de bază al dreptului – principiul responsabilității.

Responsabilitatea îmbracă mai multe „haine”: socială, morală, religioasă, politică, culturală și mai cu seamă juridică. Este firesc că fiecărei ramuri de drept îi este specifică o formă a responsabilității denumită și „răspundere juridică”. La rândul său, răspunderea juridică poate fi civilă, penală, administrativă, disciplinară etc.

Cuvinte-cheie: faună, norme de conduită, prejudiciu, cadru legal, subiect de drept, răspundere juridică, responsabilitate.

DEFINING ASPECTS REGARDING THE REPAIR OF DAMAGES CAUSED TO THE ANIMAL KINGDOM AND ITS PROTECTION

According to the doctrinal opinion – „responsibility accompanies freedom”. We agree with the statement presented, because responsibility always represents a commitment of the individual in the process of social integration. Human freedom can be expressed through: autonomy in relation to the environment, the relationship with society and with one's own beliefs and values.

By assuming responsibility, the individual is no longer in a position of automatic and unfounded submission to the legal norms imposed in society, but has the ability to consciously analyze its norms and values. This guarantees compliance with the basic principle of law – the principle of responsibility.

Responsibility wears several „clothes”: social, moral, religious, political, cultural and, most importantly, legal. It is natural that each branch of law has a specific form of responsibility also called „legal liability”. In turn, legal liability can be civil, criminal, administrative, disciplinary, etc.

Keywords: fauna, norms of conduct, damage, legal framework, subject of law, legal liability, responsibility.

DÉFINITION DES ASPECTS RELATIFS À LA RÉPARATION DES DOMMAGES CAUSÉS AU RÈGNE ANIMAL ET À SA PROTECTION

Selon la doctrine – „la responsabilité accompagne la liberté”. Nous partageons ce point de vue, car la responsabilité implique toujours un engagement de l'individu dans le processus d'intégration sociale. La liberté humaine s'exprime par

l'autonomie vis-à-vis de l'environnement, dans ses relations à la société et dans l'adhésion à ses propres convictions et valeurs. En assumant sa responsabilité, l'individu n'est plus soumis aveuglément aux normes juridiques de la société, mais acquiert la capacité d'analyser consciemment ces normes et valeurs. Ceci garantit le respect du principe fondamental du droit : le principe de responsabilité.

La responsabilité revêt plusieurs „aspects” : social, moral, religieux, politique, culturel et, surtout, juridique. Il est donc naturel que chaque branche du droit comporte une forme spécifique de responsabilité, également appelée „responsabilité juridique”. La responsabilité juridique peut être civile, pénale, administrative, disciplinaire, etc.

Mots-clés: faune, normes de conduite, dommage, cadre juridique, sujet de droit, responsabilité juridique.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ АСПЕКТОВ, КАСАЮЩИХСЯ ВОЗМЕЩЕНИЯ УЩЕРБА, ПРИЧИНЕННОГО ЖИВОТНОМУ МИРУ И ЕГО ЗАЩИТЫ

Согласно доктринальному мнению, „ответственность сопутствует свободе”. Мы согласны с представленным утверждением, поскольку ответственность всегда представляет собой обязательство индивида в процессе социальной интеграции. Человеческая свобода может выражаться посредством автономии по отношению к окружающей среде, отношения с обществом и со своими собственными убеждениями и ценностями. Принимая на себя ответственность, индивидум перестает находиться в положении автоматического и необоснованного подчинения правовым нормам, навязанным обществом, и обретает способность сознательно анализировать эти нормы и ценности, что гарантирует соблюдение основного принципа права – принципа ответственности.

Ответственность имеет несколько „оболочек”: социальную, моральную, религиозную, политическую, культурную и, что наиболее важно, правовую. Естественно, каждая отрасль права имеет свою специфическую форму ответственности, также называемую „юридической ответственностью”. В свою очередь, юридическая ответственность может быть гражданской, уголовной, административной, дисциплинарной и т. д.

Ключевые слова: фауна, нормы поведения, ущерб, правовая база, субъект права, юридическая ответственность, ответственность.

Introducere

Ca instrument tradițional pentru implementarea normelor legale, răspunderea are o influență mai limitată în ceea ce privește protecția mediului și prezintă câteva caracteristici distincte. Aceasta se datorează faptului că daunele cauzate sunt adesea definitive, de regulă, deteriorarea este ireversibilă și, atunci costul reparării, fie ea și aproximativă, devine exorbitant. Această intervenție *a posteriori* pe tărâmul „răului înfăptuit” rămâne adesea incertă, iar efectele sale nu conferă o reparație completă și eficace [5, p.464].

Incertitudinile vizând cuantumul despăgubirilor victimelor sunt percepute ca o sancțiune și nu permit realizarea unui efect disuasiv asupra poluatorilor și a rolului preventiv aferent. Ca consecință,

institutul prevenirii apelează mai mult la formarea unor reglementări specifice domeniului în vederea stabilirii unor proceduri de control preventiv al activităților ce ar prezenta un pericol pentru mediu. Cu toate acestea, în ciuda acestor dezavantaje, răspunderea în formele sale tradiționale – administrativă, civilă sau penală – împreună cu sancțiunile specifice din domeniul dreptului mediului, rămâne să joace un rol esențial în implementarea reglementărilor legale privind repararea daunelor cauzate regnului animal.

Este evident că orice activitate umană (și nu doar) generează efecte (negative, de cele mai multe ori) asupra mediului.

Totuși, unele efecte mai puțin periculoase, se răsrâng doar asupra calității mediului, cu titlu de

exemplu: alterarea unui compus al mediului datorită unității și interdependenței fenomenelor ecologice influențează și alte componente ale mediului (regnul animal, regnul vegetal, etc.).

Conținutul de bază

Reglementările doctrinare de specialitate, dar și din legislația în vigoare, în paralel cu termenul „*prejudiciu*” se utilizează și termenii „*daună*” sau „*pagubă*”. Totodată, potrivit autorilor români, „*prejudiciu*” sau „*dauna ecologică*” este: „... (e) fecul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat de poluanți, activități dăunătoare sau dezastre” [8, p.298].

Conceptul „*prejudiciul ecologic*” este cu o sferă mai largă și desemnează orice afectare negativă adusă mediului, ca urmare a unei activități antropice sau naturale, indiferent dacă această afectare a condus sau nu la o încălcare a normelor juridice. El cuprinde degradarea elementelor naturale (aer, apă, sol, biodiversitate), dezechilibrele ecosistemelor, pierderea serviciilor ecosistemice sau alterarea funcțiilor naturale ale mediului. *Prejudiciul ecologic* are, prin urmare, o natură obiectivă și poate exista chiar și în lipsa unui impact direct asupra unui interes uman individual sau patrimonial.

În schimb, „*dauna ecologică*” este o noțiune juridică cu caracter mai restrâns și este asociată, în mod frecvent, cu ideea de reparare sau despăgubire în cadrul unui regim juridic al răspunderii. Potrivit Directivei 2004/35/CE privind răspunderea pentru mediu, *dauna ecologică* desemnează deteriorarea gravă a unor componente esențiale ale mediului, precum speciile și habitatele naturale protejate, a apelor și a solului, atunci când aceasta implică un risc semnificativ pentru sănătatea umană. Astfel, *dauna ecologică* presupune nu doar o afectare de mediu, ci și îndeplinirea unor condiții legale și

științifice precise care să justifice aplicarea unui mecanism de răspundere și remediere.

Prin urmare, în timp ce „*prejudiciul ecologic*” are un caracter mai degrabă descriptiv și general, „*dauna ecologică*” este o categorie juridică, reglementată, care declanșează consecințe legale, în special în sfera răspunderii civile sau administrative. În plus, *prejudiciul ecologic* poate exista fără a constitui o *daună* în sens juridic, în lipsa condițiilor prevăzute de lege pentru angajarea răspunderii.

Într-o altă opinie doctrinară, s-a insistat a fi realizată delimitarea sub aspect conceptual a noțiunii de „*prejudiciul ecologic*” utilizată ca sinonim cu cea de „*daună ecologică*”, în *daună* de mediu, privită ca o vătămare directă a factorilor de mediu, fără repercusiuni asupra persoanei, și *prejudiciu ecologic*, ca *daună* adusă indirect persoanei și bunurilor sale prin intermediul mediului poluat. Argumentul s-a bazat pe noțiunea existentă a *prejudiciului* definit de legislația civilă, revenind la ideea că noțiunea de „*prejudiciu ecologic*” este inspirată în mare parte din noțiunea de „*prejudiciu civil*” [3, p.29-35].

Deși în doctrină întâlnim și păreri privitoare la o eventuală distincție între „*prejudiciu*” și „*daună*” sau „*pagubă*”, ținem totuși, de la bun început, să menționăm că le vom utiliza în continuare cu valoare de sinonime, întrucât nici marea majoritate a autorilor și nici legiuitorul nu fac distincție între acești termeni.

Astfel, într-o opinie, prin *prejudiciu* înțelegem rezultatul atingerii aduse drepturilor patrimoniale și drepturilor personale nepatrimoniale aparținând subiecților de drept [6, p.183]. Într-o altă opinie, prin *prejudiciu* se înțelege: „... (a) cea consecință negativă suferită de o persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșită de o altă persoană” [4, p.312].

În vederea determinării categoriilor de daune cauzate regnului animal, ținem să analizăm cadrul normativ și cel doctrinar privind reglementările aplicabile daunelor de mediu per ansamblu. Uti-

lizând metodele științifice de cercetare cum ar fi metodele comparativă, logică, analogiei, deducției, vom putea contura un tablou clar și concis referitor la daunele cauzate resurselor regnului animal.

Drept urmare, determinarea categoriilor de daune de mediu prezintă un interes sporit. În literatura de specialitate sunt expuse diferite opinii privind noțiunea și clasificarea daunelor de mediu.

În determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal, mai întâi de toate, ne vom conduce de regula „de la general la particular”, astfel încât vom expune clasificarea daunelor de mediu la general, vom realiza delimitarea daunelor de mediu de daunele civile și, corespunzător, vom putea identifica soluția potrivită determinării caracterelor specifice daunelor cauzate regnului animal.

După cum urmează, în funcție de tipul daunei, deosebim caracterul și natura daunelor cauzate regnului animal, respectiv întinderea răspunderii și cuantificării despăgubirilor cauzate regnului animal. Este firesc și rațional că orice clasificare se realizează în funcție de anumite repere sau așa-numite criterii. De altfel, putem expune următoarele clasificări ale daunelor de mediu:

1. *În funcție de conținutul lor pecuniar, deosebim:*

- a) Daune patrimoniale;
- b) Daune nepatrimoniale.

2. *În funcție de natura izvorului daunelor, deosebim:*

- a) daune delictuale (izvorâte din delict);
- b) daune contractuale (izvorâte din contract).

3. *După categoria normelor ce consacră modul de reparare a daunei, deosebim:*

- a) dauna de mediu;
- b) dauna civilă;
- c) dauna penală;
- d) dauna de drept administrativ,
- e) dauna fiscală etc.

4. *În funcție de domeniul raporturilor juridice în cadrul cărora sunt încălcate drepturile, deosebim:*

- a) daune în domeniul raporturilor de proprietate;
- b) daune în domeniul raporturilor de muncă;
- c) daune în domeniul raporturilor de protecție, conservare și dezvoltare a mediului;
- d) daune în domeniul raporturilor fiscal;
- e) daune în domeniul raporturilor de administrare;
- f) daune în domeniul raporturilor de drept civil etc.

5. *În funcție de faptul cui i se cauzează prejudiciul, deosebim:*

- a) prejudiciu cauzat persoanei umane (de natură fizică și psihică) și prejudiciu cauzat bunurilor persoanei [2, p.32];
- b) daună cauzată mediului etc.

6. *În funcție de natura obiectului prejudiciat, deosebim:*

- a) daune corporale;
- b) morale;
- c) patrimoniale¹.

7. *În funcție de posibilitatea de a prevedea survenirea prejudiciului, deosebim:*

- a) prejudicii previzibile;
- b) prejudicii imprevizibile.

8. *În funcție de perioada de timp în decursul căreia se pot produce prejudiciile, deosebim:*

- a) prejudicii instantanee;
- b) prejudicii succesive [9, p.195].

9. *În funcție de tipul subiectului ce a cauzat dauna, deosebim:*

- a) daune cauzate de persoana fizică;
- b) daune cauzate de persoana juridică.

10. *În funcție de numărul subiecților ce au contribuit la cauzarea daunei, deosebim:*

¹ Asemenea clasificare este relevantă în articolul 1607 al Codului civil quebecois (Code civil du Quebec). – N.a.

- a) daună cauzată de o singură persoană;
- b) daună cauzată prin concursul a mai multor persoane.

11. În funcție de raportul dintre daunele ce rezultă una din alta, deosebim:

- a) daune primare;
- b) daune derivate (rezultate din cele primare)².

12. În funcție de caracterul faptei prin care s-a cauzat dauna, deosebim:

- a) daune cauzate prin fapte licite;
- b) daune cauzate prin fapte ilicite [11, p.8-9].

13. În funcție de faptul când își fac apariția daunele, deosebim:

- a) daune curente;
- b) daune viitoare³.

14. În funcție de posibilitatea determinării daunelor, deosebim:

- a) daune existente;
- b) dauna ce se exprimă prin câștigul nerealizat (venit ratat).

15. În funcție de validitatea actului prin care se cauzează dauna, deosebim:

- a) daune din acte juridice nule;
- b) daune din acte juridice valabile.

16. În funcție de modul de operare a daunei, deosebim:

- a) daune comise prin acțiuni;
- b) daune comise prin inacțiuni.

² Unii autori utilizează în acest sens termenul de daune directe și daune indirecte (a se vedea DESPAX, M. Droit de l'environnement, Paris, 1980, după DUȚU, Mircea. Dreptul mediului, București, 1996, p. 137).

³ În mod expres întâlnim referințele la prejudiciul viitor în articolul 1611 al Codului civil din Québec. Respectiv, conform prevederilor acestui articol, persoana prejudiciată, în pofida faptului că prejudiciul la moment nu este prezent, ea poate induce obligația față de debitor de reparare a unui prejudiciu viitor. Legislația civilă a Republicii Moldova la momentul de față nu prevede asemenea posibilitate în mod expres. – N.a.

Dauna de mediu în contextul daunelor cauzate regnului animal se poate caracteriza prin următoarele caractere juridice:

Este rezultatul unui act poluator, deoarece printr-un act nepoluator de încălcare a legislației de mediu nu este generată răspundere civilă, ci doar administrativă, contravențională, penală etc. Având în vedere aceasta, este necesar de a face diferență între „actul poluator” și „dauna ecologică”. Astfel, actul poluator prevede acțiunea sau abstențiunea, ce are drept rezultat producerea daunei ecologice. Prin urmare, actul poluator este cauza, iar dauna este rezultatul.

După natura ei privește lezarea adusă mediului (factorilor de mediu), iar implicit obiectul leziunii este interesul și dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, exceptând leziunile corporale aduse omului sau patrimoniului acestuia. Atare ipoteză am fundamentat-o într-o argumentare anterioară. Ținem să menționăm însă că, prin leziunea adusă mediului, se au în vedere acele modificări și intervenții asupra factorilor de mediu de natură să aducă schimbări în mediu care, în cele din urmă, să dăuneze persoanei.

Nu necesită neapărata apariție a daunei civile, deoarece prezintă importanță în plan de lezare de interes, chiar și la existența ei separată de dauna civilă.

Are doar caracter patrimonial. Deși pentru om suferințe morale drept rezultat al unui act poluator nu se exclud și recunoaștem că de principiu ele sunt prezente, totuși ținem să afirmăm că acestea apar doar ca rezultat al daunei ecologice și nu ca element al acesteia. Argumentul pe care ne întemeiem afirmația este că odată ce mediul este victima daunei de mediu, considerăm că acesta nu suferă din punct de vedere moral.

De regulă, sunt prejudicii imprevizibile, dar pot fi și previzibile. Procesele din mediu nu permit de-

terminarea certă a efectului unui act poluant, deoarece, deși deținem informații despre regulile de desfășurare a multor fenomene cunoscute, există numeroase fenomene necunoscute și multiple moduri de manifestare ale celor deja cunoscute. În acest sens, omul poate doar să prevadă unele consecințe ale actului poluator. Prin urmare, unele din urmările actului poluator omul le poate prevedea, pe altele – nu. În anumite cazuri, ele pot să se producă, la fel cum pot și să nu se producă. Având în vedere acest fapt, putem aprecia corectitudinea și necesitatea declarării caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele ecologice, deoarece în atare împrejurări nu putem condiționa răspunderea de aptitudinea făptuitorului și a victimei de a preîntâmpina cazul dăunător sau cel puțin dauna.

Pot fi atât instantanee, cât și succesive. Daunele de mediu sunt adesea de natură succesivă, deoarece fenomenele din natură sunt strâns interdependente. Orice schimbare inițială generează o serie de modificări ulterioare în lanț, al căror final este adesea necunoscut sau imposibil de anticipat. Mai rare sunt cazurile în care efectul dăunător vine de unul singur și necesitatea constatării unor efecte secundare este exclusă. Această categorie de daune de mediu este formată de daunele instantanee, dar acest fapt nu ne vorbește în niciun caz despre importanța lor minoră.

În acest context, anticipând puțin cele la care urmează să ne referim în continuare, spunem că importanța constatării prezenței unei asemenea categorii de daune trebuie să ne pună în sarcină fie consacrarea principiului imprescriptibilității daunei de mediu, fie consacrarea regulii de calculare a începutului curgerii termenului de prescripție extintivă doar din moment ce s-a produs ultimul prejudiciu.

În raporturile de răspundere de dreptul mediului daunele de mediu au caracter primar, astfel cum

doar prin daune de mediu pot fi cauzate daune civile. Acest fapt constituie un moment determinant nu doar pentru constatarea dinamicii producerii daunei, iar prin urmare și a raportului de cauzalitate, ci și pentru constatarea faptului dacă referitor la dauna civilă se vor aplica regulile răspunderii de dreptul mediului.

Astfel, doar dauna civilă rezultată dintr-un act poluator sau dintr-o daună de mediu va fi caracterizată prin faptul că va fi reparată într-o procedură, unde obligația despăgubirii va fi stabilită în funcție de vinovăția făptuitorului.

Pot fi cauzate atât prin acte juridice licite, cât și prin acte juridice ilicite. Situația în care este cauzată daună de mediu prin acte ilicite este destul de frecvent întâlnită. Mai rare sunt cazurile în care daunele civile să fie cauzate prin acte licite. Totodată, problema referitor la cauzarea daunelor de mediu prin acte licite este destul de acută, în special în ceea ce privește constatarea limitelor licitului actului. În acest sens, articolul 1998 Codul civil al Republicii Moldova stabilește că: „Prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile prevăzute de lege” [1, art.661]. Astfel, prejudiciul cauzat altei persoane în condițiile extremei necesități constituie un prejudiciu cauzat prin faptă licită, însă care va fi reparat de către făptuitor, dacă prejudiciul s-a cauzat în interesul acestuia.

Pot fi daune atât de natură delictuală, cât și contractuală. Astfel, prin fapte delictuale se produc daune de natură să ceară aplicarea răspunderii delictuale. În ceea ce privește răspunderea contractuală, aceasta se fundamentează pornind de la înțelesul de prejudiciu contractual, care desemnează obiective considerate de părți drept interes protejat și care, fiind lezate, vor fi considerate daună. În lipsa eventuală a contractului, daunele contractuale pot chiar să nu cadă sub incidența răspunderii delictuale, de-

oarece acestea se vor considera realizate în limita admisibilului.

Pot fi daune atât curente, cât și viitoare. Dauna servește adesea drept indicator principal în vederea determinării unei încălcări de drept, iar în unele situații este important să ținem cont de faptul că multe acțiuni care provoacă daune de mediu nu au un impact imediat sau nu permit estimarea completă a daunelor. Astfel, trebuie să luăm în considerare prezența daunelor de mediu succesive și a celor viitoare. Această abordare evidențiază necesitatea unei gestionări preventive și atente a impactului asupra mediului, pentru a minimiza consecințele negative ale activităților umane asupra mediului.

Drept exemplu ar fi, că o atare substanță, cum ar fi Freon-11 și Freon-12, fiind emise în atmosferă nu produc imediat efecte negative. Aceste substanțe ajung în stratosferă într-o perioadă lungă de timp. Ca continuitate, aceste gaze de freon ajung în 10-15 ani în stratosferă, iar efectele acestora se produc timp de 50-100 de ani. Prin urmare, vom ajunge la concluzia că avem de față o daună viitoare.

Pot fi comise atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni. Importanța aprecierii faptului dacă dauna a fost produsă prin acțiuni sau inacțiuni rezultă atât din necesitatea determinării legăturii de cauzalitate, cât și din necesitatea aprecierii corecte a faptului care obligăție a fost încălcată.

Este supusă reparării după regulile prevăzute de legislația de mediu. Principiul în cauză urmează a fi înțeles că în materie de răspundere pentru dauna de mediu. În acest sens, la angajarea răspunderii pentru cauzarea unei astfel de daune ne conducem de următoarea formulă: „se aplică regulile stabilitate de legislația civilă, dacă legislația de mediu nu stabilește altceva” [7]. Drept consecință, vinovăția făptuitorului, având în vedere caracterul obiectiv al răspunderii consacrat de legislația de mediu, acțiunea în justiție poate fi făcută și de o persoană care

nu a avut de suferit vreun prejudiciu patrimonial în urma actului poluator, părțile nu pot negocia cuantumul despăgubirii sau exonerarea de răspundere etc.

Dauna civilă, ca element al daunei ecologice, nu constituie altceva decât o vătămare cauzată omului sau patrimoniului acestuia, care rezultă dintr-un act poluator. Aceasta cuprinde pierderea suferită – *damnum emergens* și beneficiul de care s-a lipsit persoana – *lucrum cessans* [10, p.278-279]. Totodată, despre dauna civilă ca element al daunei ecologice, este necesar de menționat de la bun început că aceasta este caracterizată prin următoarele:

Dauna civilă este rezultatul unui act poluator, iar în cele mai dese cazuri – rezultatul daunei de mediu. Este firesc faptul că dauna patrimonială ce constituie un element al daunei ecologice trebuie să fie rezultatul actului poluator, altfel, după cum am menționat mai sus, nu s-ar constata prezența unor particularități ale răspunderii civile la acest compartiment.

În mod natural, cazuri de poluare pot avea atât origine umană, cât și naturală. Dauna cauzată printr-o acțiune de origine umană este atribuită persoanei care a săvârșit actul de poluare. În cazul în care dauna este o cauză a unei acțiuni de proveniență naturală, riscul acestei daune îl poartă cel care a suferit-o. *Este deci de principiu că doar fapta poluatoare realizată de o persoană poate atrage după sine considerarea existenței unei daune civile, care poate fi reparată după regulile răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului.*

Ne-am putea totuși permite să afirmăm, cu titlu de idee, că în împrejurările legate de cauzarea unei daune civile rezultată nu din actul uman, altfel spus, dintr-o poluare de proveniență naturală, ar putea de altfel genera răspundere civilă. Argumentarea acesteia o fundamentăm pe faptul că în urma poluării de proveniență naturală se pot naște de asemenea,

raporturi juridice civile, cum ar fi, spre exemplu, cele de asigurare. Atât din textul legii, cât și din clauzele contractului de asigurare, asiguratul în asemenea cazuri pretinde la o despăgubire a daunei suportate.

Deși faptul dat reiese dintr-un contract, totuși natura obligației de despăgubire rămâne a fi una proprie răspunderii. Am putea spune că aceasta este o răspundere civilă contractuală în raporturile de dreptul mediului, care nu presupune drept condiție fapta și prezența făptuitorului. Totuși recunoaștem că această formă de răspundere poate apărea doar în caz că prejudiciatul era asigurat de asemenea cazuri.

Dauna civilă rezultată dintr-un act poluator este referită doar la patrimoniul persoanei, sănătății sau vieții acesteia. Necesitatea realizării unei diferențieri între obiectivele lezate prin actul poluator rezultă din domeniile asupra cărora își extinde acțiunea *dauna ecologică*. Astfel, este firesc că întinderea daunei civile se referă doar la leziunile aduse nemijlocit omului sau patrimoniului acestuia. Apreciind însă faptul că dauna civilă rezultată dintr-un act poluator se referă doar la patrimoniul persoanei, ținem să ne expunem asupra cazurilor când patrimoniul persoanei îl formează și bunuri ce constituie elemente ale cadrului natural abiotic sau biotic. Diferențierea naturii juridice a daunei, în asemenea caz, nu este raportată direct la natura bunului deteriorat (de origine naturală sau antropogenă). Spre exemplu, poluarea unui sector de teren presupune cauzarea daunei atât patrimoniului proprietarului care deține acest teren, cât și dauna mediului, deoarece aceasta este o componentă a mediului. În asemenea cazuri, paguba poate fi divizată în civilă și de mediu, pornind de la următoarele criterii:

Interesul lezat. Segmentul de daună (valoarea) care privește un interes privat – al celui ce a su-

portat-o, rămâne a fi considerată daună civilă, iar segmentul de daună ce privește un interes public se despăgubește după regulile aplicabile daunei de mediu.

Natura actului dăunător. Astfel, dacă dauna cauzată nu se manifestă printr-o poluare, atunci dauna este doar de natură civilă.

Natura și tipul daunelor. Dacă drept rezultat al actului poluator bunului care constituie element al factorului natural îi este adusă o înrăutățire posibilă de a influența starea de mediu, atunci această înrăutățire este considerată daună de mediu.

Atunci însă când este adusă o înrăutățire condițiilor de uz al bunului în ce privește obținerea veniturilor sau produselor de pe acest bun, această daună este de mediu.

Cele aduse drept exemplu mai sus ne vorbesc despre faptul că uneori caracterul daunei cauzate factorului de mediu exclude posibilitatea de a vorbi despre prezența daunei civile, întrucât însuși proprietarul poate fi cel ce a cauzat dauna de mediu, aducând prin efectul acesteia dauna civilă la despăgubirea căreia acesta nu mai poate pretinde.

Dauna civilă rezultată din actul poluator este de natură exclusiv patrimonială. Punctul principal al acestei reguli ține de inexistența caracterului nepatrimonial al daunei ecologice. Deși legislația civilă prevede posibilitatea despăgubirii morale drept rezultat al cauzării unei daune sănătății, iar prin actele de poluare, cu siguranță, pot fi cazuri de dăunare a sănătății, totuși nu putem vorbi despre aceea că dauna civilă rezultată din actul de poluare poate avea și caracter nepatrimonial. Aceasta rezultă din faptul că dauna ecologică este neapărat patrimonială, astfel excluzând elementul nepatrimonial. Nu negăm însă faptul că în urma unei daune ecologice vom putea vorbi despre eventualitatea obligării făptuitorului de a face despăgubirea morală, căci aceasta va rezulta doar din dauna cauzată sănătății

ca element al daunei ecologice. Altfel spus, dauna morală va fi un rezultat al unei daune ecologice, nu un element al acesteia.

În perspectiva dezvoltării legislației de mediu în privința răspunderii pentru daunele de mediu, considerăm utilă nu numai posibilitatea, dar și necesitatea consacării exprese a dreptului persoanei de a fi despăgubită din punct de vedere moral ca rezultat al unui act poluator, chiar și dacă persoana nu a fost prejudiciată din punct de vedere patrimonial, cu alte cuvinte, chiar și dacă nu există o daună civilă. Astfel, răspunderea pentru dauna morală rezultată dintr-un act poluator va fi recunoscută drept element al daunei ecologice. Considerațiunea acestui fapt reiese din natura interesului lezat prin actul de poluare și spectrul de persoane pe care îi privește lezarea acestui interes.

Pot fi rezultat al unei încălcări atât delictuale, cât și contractuale. Daunele civile ce rezultă din daunele de mediu, de regulă, au natură delictuală. În ceea ce privește dauna ecologică, aceasta poate să aibă și o natură contractuală. Aceasta se referă la acele categorii de relații care au ca obiect asigurarea folosirii și protecției mediului. Astfel, dauna civilă ca element al daunei ecologice poate să apară în contextul unor relații contractuale care vizează protejarea și utilizarea durabilă a mediului.

Așa cum în cazul cauzării daunei de mediu, dauna civilă poate rezulta din executarea necorespunzătoare sau neexecutarea prevederilor contractului de concesiune a obiectelor naturale special protejate de stat sau din clauzele contractului de arendă, care stabilesc obligații privind îmbunătățirea sau menținerea calității obiectivului natural închiriat. În acest caz, de exemplu, dauna civilă ar putea consta în nerealizarea unor activități destinate dezvoltării condițiilor de mediu. Cu toate că practica nu prea cunoaște asemenea cazuri, iar legislația civilă în vigoare nu stabilește expres această posibilitate,

dar totodată nici nu o interzice, părțile la contract ar putea stabili prin clauzele contractului obligarea debitorului de a realiza activități de îmbunătățire a stării de calitate a obiectivului natural fie în natură, prin intermediul unor activități, fie printr-o expresie bănească ce va urma să fie utilizată de către creditor strict conform destinației.

De regulă, sunt prejudicii imprevizibile, dar pot fi și previzibile. Ținând cont de faptul că toate daunele civile în raporturile de dreptul mediului rezultă dintr-o daună de mediu, urmările și rezultatele căreia, având în vedere procesele în natură, nu totdeauna pot fi prevăzute, respectiv, majoritatea categoriilor de daune civile sunt imprevizibile. Totuși, acestea pot fi și previzibile, atunci când, având în vedere caracterul daunei de mediu, se poate de tras o concluzie certă despre dauna civilă ce se va produce.

Pot fi atât instantanee, cât și succesive. Ca și orișicare alte daune civile, daunele ce decurg din daune de mediu pot fi cu caracter instantaneu, adică să-și producă efectele imediat. Aceasta permite imediat de a determina mărimea și întinderea obligației de reparare a daunei. Totodată, sunt daune ce se produc o perioadă destul de îndelungată sau chiar permanent, întrucât în unele cazuri nu se poate cunoaște când se va sfârși efectul dăunător. Un exemplu este accidentul de la Cernobîl din 1985, cazurile de la Hiroshima și Nagasakhi din 1945, cazul de la Fukushima din 2011. De asemenea, un astfel de tip de poluare a fost realizat și în Republica Moldova, unde la mijlocul anilor '70 ai secolului XX au fost utilizate abuziv în agricultură substanțele chimice, al căror efect își găsește răsunetul deja peste o perioadă de 25-30 de ani prin sporirea substanțială a numărului de bolnavi de cancer etc.

În raporturile de dreptul mediului, aceste daune au un caracter derivat, iar în unele cazuri, chiar prin daune civile pot fi cauzate daune de mediu.

Este firească punerea problemei referitor la faptul dacă dauna civilă poate exista separat de dauna de mediu, sau neapărat trebuie să derive în cadrul acestui mecanism. Evident, odată ce vorbim de răspunderea de dreptul mediului, vorbim despre o particularitate a răspunderii ce se aplică pentru daunele civile rezultate din daunele de mediu. În acest sens, astfel de daune apar permanent drept derivat din daunele de mediu. Uneori, dauna civilă poate apărea de una singură, întrucât aceasta rezultă dintr-un act de abuzare de mediu⁴. Totodată, daunele civile, la rândul lor, pot să cauzeze daune de mediu. Considerăm că aceste categorii de daune nu pot fi încadrate în lista celor ce formează elementul daunei ecologice. În asemenea cazuri, aceste daune sunt cauza poluării, nu rezultatul actului poluator. Prin urmare, asupra daunei civile generate prin dauna de mediu, vor fi aplicabile regulile generale prevăzute pentru orice daună de drept comun.

Pot fi cauzate atât prin acte poluatorii, cât și prin alte categorii de acte. Situația referitoare la natura actului cauzator de daună civilă este destul de controversată. Astfel, poate fi cauzată o daună civilă rezultată dintr-un act poluator, totodată fiind posibilă cauzarea daunei civile rezultată dintr-o utilizare a factorilor de mediu, dar care nu constituie poluare. Din textul legii actul licit de utilizare a factorului de mediu nu poate genera răspundere, deoarece dauna cauzată prin utilizarea factorilor de mediu în limitele stabilite de lege nu se încadrează în categoria daunei civile ca element al daunei ecologice. Concluzia la care ajungem este că dauna civilă ca element al daunei ecologice este neapărat un rezultat al unui act de poluare.

⁴ Considerăm drept act de abuzare de mediu, atunci când nu se cauzează o poluare de mediu, dar se constată o lezare de drept prin utilizarea componentelor de mediu. Legislația civilă a Republicii Moldova la momentul de față nu prevede asemenea posibilitate în mod expres.

Pot fi daune atât de natură delictuală, cât și contractuală. Regula generală este că actul dăunător generează răspunderea delictuală. Însă, la fel ca în cazul daunei de mediu, rezultatul acesteia poate să presupună și o daună civilă, care, de asemenea, este de natură contractuală. De cele mai dese ori, aceste daune se exprimă prin venitul nerealizat.

Pot fi daune atât curente, cât și viitoare. Ca și în cazul daunelor de mediu, daunele civile de cele mai multe ori nu presupun prezența imediată a semnelor identificatorii ale acestora sau posibilitatea determinării mărimii integrale a acesteia. Prin urmare, determinăm existența, paralel cu daunele de mediu și civile succesive, și a daunelor de mediu și civile viitoare. În cazul exemplului de poluare cu substanțele Freon-11 și Freon-12, expus mai sus, presupunem că dauna cauzată populației în perioada de după șaizeci de ani de la momentul poluării (bolile la oameni pot fi depistate și mai târziu), vom concluziona că prin acțiunile respective a fost cauzată o daună civilă viitoare, care de cele mai multe ori este imposibil de a fi evaluată. Nimeni nu este în stare să spună cu precizie care va fi populația Terrei peste 60 de ani, mai mult ca atât nimeni nu poate să spună câte persoane vor avea de suferit în urma acestui act de poluare după această perioadă.

Se pot exprima atât printr-un prejudiciu ce poate fi evaluat în momentul cauzării, cât și printr-un venit ratat. Dacă în ce privește dauna de mediu problema venitului ratat nu poate apărea, deoarece natura nu poate pretinde o ratare de venit, atunci în ce privește dauna civilă, venitul ratat poate fi obiectul cererii de despăgubire. Acesta poate exprima acele valori pe care prejudiciatul le-ar fi obținut în cazul în care dauna nu ar fi fost prezentă.

Se poate cauza atât prin acte juridice valabile, cât și prin acte juridice nule. Pornind de la ideea recunoașterii răspunderii contractuale în raporturile de răspundere în dreptul mediului și considerând

posibilitatea cauzării daunei civile printr-o neexecutare sau o executare necorespunzătoare a prevederilor unui contract valabil încheiat, o materie interesantă ar fi răspunderea pentru daunele civile cauzate din încheierea actelor juridice nevalabile sau, altfel spus, nule. Realizarea folosirii factorilor de mediu în temeiul unui contract nul poate pune întrebarea referitor la calificarea acestei utilizări de mediu drept poluare sau drept folosire în limitele legii. În asemenea cadru de relații, corecta apreciere a faptului poate fi realizată pornind de la constatarea atât a temeiului de declarare a nulității contractului, cât și pornind de la constatarea prezenței buneii sau relei-credințe a utilizatorului.

Pot fi comise atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni. De regulă, *modus operandi* pentru cauzarea daunei de mediu este propriu și pentru cauzarea daunei civile. Putem constata însă și cazuri când dauna de mediu este rezultatul unei acțiuni poluatoarei, iar dauna civilă apare drept rezultat al unei inacțiuni. Un exemplu de inacțiune ar servi neinformarea populației despre existența unei stări agravate de mediu rezultată dintr-un act poluator sau nerealizarea măsurilor de protecție civilă etc. Poate fi constatată și o situație inversă, când dauna de mediu este rezultatul unei inacțiuni, iar dauna civilă este rezultatul unei acțiuni. În esență însă, regulile aplicabile răspunderii civile în asemenea cazuri nu au de suferit. Unica problemă privește doar stabilirea raportului de cauzalitate.

Dauna civilă este supusă reparării după regulile prevăzute de legislația civilă, pe principiu de vinovăție. Repararea daunei civile în raport cu cea de mediu este realizată cu aplicarea tuturor regulilor de dreptul civil. Astfel, pentru dauna civilă, procedura judiciară de dezdăunare se poate iniția doar la sesizare și nicidecum din oficiu. Persoana ce a sesizat instanța poate renunța la cerere. Părțile în ce privește dauna civilă pot negocia diminuarea

cerințelor sau exonerarea de obligația de a despăgubi această daună.

Concluzii

Legislația mediului dedicată protecției regnului animal și a mediului în general reprezintă un pilon important al cadrului legal în acest domeniu. Aceste reglementări au ca scop principal furnizarea unui cadru organizatoric adecvat pentru ca instituțiile și organizațiile guvernamentale și neguvernamentale, precum și alte persoane implicate, să își îndeplinească responsabilitățile stabilite în politica de protecție a mediului.

Sistemul organizatoric al protecției mediului este structurat la nivel național și internațional pentru a asigura un cadru eficient de protejare a mediului înconjurător și a regnului animal. La nivel național, acest sistem implică autoritățile publice responsabile, organizații neguvernamentale, persoane juridice și persoane fizice care sunt implicate în implementarea politicilor și măsurilor de protecție a mediului. Pe plan internațional, există organizații și organisme internaționale dedicate protecției mediului, care colaborează și coordonează eforturile la nivel global pentru conservarea și gestionarea durabilă a resurselor naturale și a biodiversității.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86, 661.
2. ALBU, Ioan, URSA, Victor. *Răspunderea civilă pentru daunele morale*. Cluj-Napoca: Dacia, 1979. p.32. 67.98 / A-30.
3. ARDELEAN, Grigore. *Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic*. Delimitări conceptuale. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 12, pp. 29-35. ISSN 2587-4365.
4. BOROI, Gabriel, STĂNCIULESCU, Liviu. *Drept*

civil. Curs selectiv. Teste grilă. București: All Beck, 2002. p.312 și urm. ISBN 973-655-201-2.

5. DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.464. ISBN 978-973-115-202-8.

6. DEAK, Francisc. *Curs de drept civil. Dreptul obligațiilor. Partea I. Teoria generală a obligațiilor*. București, 1960. p.183.

7. GUGULAN, Evghenia, TROFIMOV, Igor. *Legal – applicative Regulation of the Damages Caused to the Animal Kingdom*. Cluj-Napoca: Fiat Iustitia, 2023, nr. 1. ISSN 1224-4015.

8. IONIȚĂ, Gheorghe – Iulian, IONIȚĂ – BURDA,

Ștefania – Diana. *Dreptul protecției mediului*, Ed. a V-a, București: Universul Juridic, 2022. p.298. ISBN: 978-606-39-0998-6.

9. POP, Liviu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași, 1994. p.195. ISBN/COD:108IPIASDR.

10. ROSETTI-BĂLĂNESCU, Ion, SACHELARIE, Ovid, NEDELCU, Nicolae-George. *Principiile dreptului civil român*. București: Editura de stat, 1947. pp.278-279. ISBN/COD:2VLAPU.

11. TROFIMOV, Igor. Implicații asupra formelor de răspundere în dreptul contemporan, *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, seria Drept privat, Chișinău, 2003, pp. 8-9. ISSN 1857-0976.

